

Kentsel Alanlarda Kültürel Koruma Alanlarının Yasal ve Uygulama Boyutunun İrdelenmesi; Denizli Kent Örneği

Mine CENGİZ ^{1*}

ORCID 1: 0000-0003-3318-4398

¹Süleyman Demirel Üniversitesi, F.B.E. Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Isparta, Türkiye.

*e-mail: minepeyzaj@hotmail.com

Öz

20 yy. sonlarında yaşanan gelişmeler, hızlı kentleşme, nüfusun plansız artışı, farklı kirlilik türleri, orman yangınları, geliştirilen çalışmaların çevresel düzeyde olumsuzluklar yaratması, kontrolsüz göçlerin artması ile beraber kentlerde korunacak alanlar üzerinde yeni koruma yaklaşımlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Evrensel bir olgudan çok yerel anlamda çözümler üretmeye, bölgeye yönelik stratejiler geliştirmeye yönlendirmiş olup temelinde bütünlük ve sürdürülebilir bir koruma yaklaşımı fikri ortaya çıkmıştır. Bu çalışma kapsamında kentsel alanlarda kültürel koruma alanlarının, geçmişten günümüze yasal boyutları irdelenmiş, uygulama anlamında Denizli Hisar yerleşim alanındaki kültürel koruma yaklaşımlarının yarattığı gelişmeler, ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerilerine değinilmiştir. Ayrıca kentsel planlama ve koruma anlamında güncel yaklaşımların kent kimliği üzerindeki etkilerine bakılmış, nitel ve nicel özelliklerine bakılarak yeni koruma politikaları geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Koruma, Koruma Alanları, Kültürel Koruma Alanları, Kentsel Kimlik

Examination of Legal and Implementation Dimensions of Cultural Protection Areas in Urban Areas; Denizli City Example

Abstract

20th century recent developments, rapid urbanization, unplanned increase in the population, different types of pollution, forest fires, negative effects on the environment, and the increase in uncontrolled migration have led to the emergence of new conservation approaches on the areas to be protected in cities. The idea of an integrated and sustainable conservation approach has emerged as its basis, which has led it to produce local solutions rather than a universal phenomenon and to develop strategies for the region. Within the scope of this study, the legal dimensions of cultural protection areas in urban areas from past to present were examined, and the developments created by the cultural protection approaches in the Denizli Hisar settlement area in terms of practice, the problems and solution proposals were mentioned. In addition, the effects of current approaches in terms of urban planning and protection on urban identity have been examined, and new protection policies have been developed by looking at their qualitative and quantitative features.

Keywords: Urban Conservation, Protected Areas, Cultural Protected Areas, Urban Identity

Citation: Cengiz, M. (2022). Examination of legal and implementation dimensions of cultural protection areas in urban areas; Denizli City example. *Journal of Protected Areas Research*, 1 (2), 123-138.

DOI: 10.5281/zenodo.7386666

Received: 17/07/2022 – **Accepted:** 10/10/2022

1. Giriş

Kent; toplumsal, siyasal, yönetsel ve ekonomik alanların bütün vatandaşlar için var olduğu yaşam alanıdır (Akkoyunlu, 2007). Kent kavramı; kentli insanı çevreleyen ve ondan etkilenen tüm boyutları içermektedir. Buna ilave olarak geniş kapsamda tanımlanması gereken bir nitelik taşır (Keleş, 2002). Kent içindeki tüm yapıların birbirleri ile ilişkilerinin oluşturduğu, fiziksel ve herkes tarafından erişilebilir alanlar kentsel alanlardır. Kentsel alanlar çok kompleks bir yapıya sahiptir (Pickett vd., 2001).

Koruma altında olan kentsel alan, şehrin tarihinin bir dönemini veya bir gelişim aşamasını temsil eder. İçinde anıtlar ve alanın korunmasına neden olan kültürel değerleri yansıtan binaların yer aldığı özgün kentsel doku bulunur. Koruma kentin tarihi gelişimini kapsayabilir ve onun temel sivil, dini ve sosyal işlevlerinin sürdürülmesini destekleyebilir (ICOMOS, 2011).

Kentsel anlamda koruma kavramı, 'Kent Bilim Terimleri Sözlüğünde şu şekilde tanımlanmaktadır. Kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değerleri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün yaşayanlar gibi gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınmasıdır (Keleş, 2002).

Kentsel gelişme sürecinde korunacak ve gelecek kuşaklara aktarılacak değerler; bir anlam, bir anı, kentin ve kent sakinlerinin hafızasında yer eden bir miras olarak geleceğe taşınması gereken her şeydir (James Marston Fitch, 1990).

Kentlerin kendine has özellikleri günümüzde onları birbirinden ayırt edebilmek için önemini koruyan unsurlardır. Küreselleşmenin de etkisiyle mekânsal ve kültürel olarak kentler birbirine benzemekte, bu durumda sahip oldukları ayırt edici özellikleri önemli kılmaktadır (Paul, 2004, s.572). Zaman içerisinde değişime uğrayan kent formları içerisinde barındırdıkları farklı değer ve sistemlerin çatışmaları sonucu meydana gelir ve bu farklılıklar kentin kimliğini oluşturur (Kong, 2000, 354; Kroft, 1996, 247-263).

Cumhuriyet döneminden itibaren Türkiye’de yerel olan, kökeninden kopartılarak yeniden üretilmiştir. Belirli bir yöreye bağlı olmayan, yer değiştirebilen, geleneksel toplum bağlarından kurtulmuş, kendi aklıyla bireysel kararlar verebilen bir toplum yaratılması çalışmaları başlamıştır. Bu anlamda yerel bağlamdaki toplumsal ilişki biçimleri çözülmüş, anonim toplumsal ilişki kalıpları oluşturabilmek için ulus kimlik yaratılmaya çalışılmıştır. Bina yapımı gelenekten koparılarak meslek erbaplarına teslim edilmemiştir. Kent ve çevresi sosyoekonomik ve politik bütünlük olarak görüldüğü için kentlerin tamamı akılcı planlama anlayışı ile üretilmeye başlanmıştır. Bu planlama anlayışı geçmişte var olan kent dokularına saygılı olamamıştır (Tekeli, 1998).

Kentleşme sanayileşmeyle paralel gidememiştir ve kapitalizmin yarattığı eşitsizlik, Cumhuriyet dönemi ulus devletinin demokratik eşitlik anlayışı ile de aşılamamıştır. Sonrasında, ülkede hemen her dönemde aşılamayan sosyal ve ekonomik sıkıntılar ve bunalımların yaşanmasına neden olmuştur. Bu nedenle devlet eliyle koruma anlayışı ekonomik kaygılardan dolayı eksik kalmıştır (Dağıstan Özdemir, 2005; 24).

Kentlerin kırsal alanlara göre hızlı değişim ve gelişim göstermesi yaşam standartları kolaylığı, politik, ekonomik, fiziksel, teknolojik, sosyal, sağlık hizmetlerin çeşitliliği gibi nedenler kentlere göç hareketliliğini artırmış ve böylece kentlerde nüfus taşıma kapasitesinin üstüne çıkılması yerleşim yerlerinin plansız büyümesine, açık ve yeşil alanların tahribine, tarihi dokunun yok olmasına, kültürel mirasın ve kent kimliğinin kaybolmasına neden olmuştur. Aynı zamanda kentlerde sağlıksız ve dayanıksız yapılaşmalar meydana gelmiş yeşil alanlar azalarak yaşam kalitesi oldukça düşmüştür (Gezer & Gül, 2009; Cesur & Gül, 2017; Keleş vd., 2017; Gül & Metin, 2021).

Kentsel gelişmede en önemli dışsal etken olarak tanımlanan küreselleşme süreci ile planlamanın gündeminde de yer alan sürdürülebilirlik kavramı ve buna bağlı yaklaşımlar, koruma anlayışında da etkin olmuştur. Koruma olgusunda sadece saklamayı değil, sosyal ve ekonomik boyutları da içeren bu anlayış, özgün değerlerin sürekliliğini sağlamaya bağlı olarak koruma-kullanma dengesini öngörmektedir (Gültekin, 2001).

Korunan alanlar sahip olduğu doğal ve kültürel değerler bütünü olarak bugün ve gelecekteki insanlar için evrensel ortak miras değerleridir. Bu değerlerin korunmasının gerekçesi olarak insanoğlunun ahlaki (etik), felsefi, bilimsel, estetik, sosyolojik, ekonomik ve ekolojik nedenler olduğu ortaya koymaktadır (Gül & Türker, 2014; Gül & Kurdoğlu, 2021).

20yy. sonlarında yaşanan gelişmeler, hızlı kentleşme, nüfusun plansız artışı, farklı kirlilik türleri, orman yangınları, geliştirilen çalışmaların çevresel düzeyde olumsuzluklar yaratması, kontrolsüz göçlerin artması ile beraber kentlerde korunacak alanlar üzerinde yeni koruma yaklaşımlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Evrensel bir olgudan çok yerel anlamda çözümler üretmeye, bölgeye yönelik stratejiler geliştirmeye yönlendirmiş olup temelinde bütünlük ve sürdürülebilir bir koruma yaklaşımı fikri ortaya çıkmıştır.

Bütünlük koruma anlayışına geçişte Dünyada meydana gelen gelişmeler de etken olmuştur. 1964 yılında kabul edilen Venedik Tüzüğü, Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumunun (UNESCO) Dünya Doğal ve Kültürel Mirasın korunmasına dair sözleşme (1972), Dünya Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) gibi kurumların oluşturulmasıyla Türkiye’de bu sürece dahil olmuştur (Özdemir Dağıstan, 2005, 22).

Bu çalışmada kent, kentsel alan, koruma gibi tanımlamalara değinilmiş, koruma yaklaşımı kavramının geçmişten günümüze gelişimi irdelenmiş, yeni yaklaşım fikirleri incelenmiştir. Çalışmanın amacı kentsel alanlardaki kültürel koruma alanlarının yasal boyutlarının irdelenmesi ve uygulama aşamasında nasıl sonuçlandıklarının görülmesidir. Bu bağlamda Denizli kentindeki kültürel koruma alanlarındaki değişimin aşamalarına da değinilmiştir.

2. Materyal ve Yöntem

Kentsel alanlarda farklı koruma alanları (tarihi sit, kentsel sit, sokak, arkeolojik sit, milli park) bulunması hem mekânsal hem de işlevsel açıdan izlenmesi bağlamında, çeşitli koruma yaklaşımları ortaya çıkarmıştır. Kaynak araştırması kapsamında, konu ile ilgili tez, makale ve kitap taramaları yapılmış, kentlere yönelik koruma yaklaşımları ve ortaya çıkardıkları sonuçlar incelenmiştir.

Çelik & Türk'e (2021) göre; Isparta tarihi kent merkezinin korunmasına yönelik ilk çabanın, 1944 tarihli ilk imar planı ile başladığını söylemek mümkündür (Şekil1). İlk yasal düzenleme ise 1977 yılında Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulu Kararı ile tarihi kent merkezi ve yakın çevresinin 1. ve 2. Derece Sit Alanı olarak ilan edilmesi olmuştur.

Şekil1. Isparta tarihi kent merkezi (Isparta Belediyesi, 2019)

1984 yılında korunma statüsünden çıkarılması ile çevre düzenlemelerinde yapılan çalışmalar sonucunda geleneksel doku yitirilmiş kent kimliği bozulmaya başlamıştır. Bunun sonucunda Isparta

tarihi kent merkezi "Isparta Sit Alanı " olarak ilan edilmiş kent kimliği tekrar oluşturulmaya başlanmıştır. Mekânsal ve işlevsel çözümlerler getirilmiş ve yerinde uygulanmaya başlanmıştır.

Kurtar ve Somuncu (2013) Ankara Hamamönü'nde yapmış oldukları sağlıklılaştırma ve onarım çalışmalarının etkisini görebilmek için nitel ve nicel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Eski kent dokunun yeniden canlandırılmasına yönelik farklı projeler geliştirilmiştir. 1986 yılında açılan ulusal bir proje yarışması kapsamında Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma ve Islah İmar Planı kabul edilmiştir. Bu proje koruma planı 2006 yılında kadar devam etmiş, ancak 1980'lerden bu yana Ulus tarihi kent merkezinde köklü bir değişim sağlanamadığından ve yapıların yıkılmaya yüz tutmasından ötürü bu karar iptal edilmiştir. Hamamönü ve yakın çevresi 2. Derece Kentsel Sit Alanı olarak ilan edilmiş, Koruma amaçlı imar planı kapsamında yeni çalışmalar başlamıştır (Şekil 2).

Şekil2. Dutlu Sokak'ın eski (sol) ve yeni (sağ) durumu (Altındağ Belediyesi, 2011).

Yapılan koruma çalışmaları sonucunda Hamamönü ve çevresi kentlilerin dinlendikleri, çeşitli amaçlarla vakit geçirdikleri hem ticari hem de sosyokültürel anlamda hizmet veren bir rekreasyon alanına dönüşmüştür.

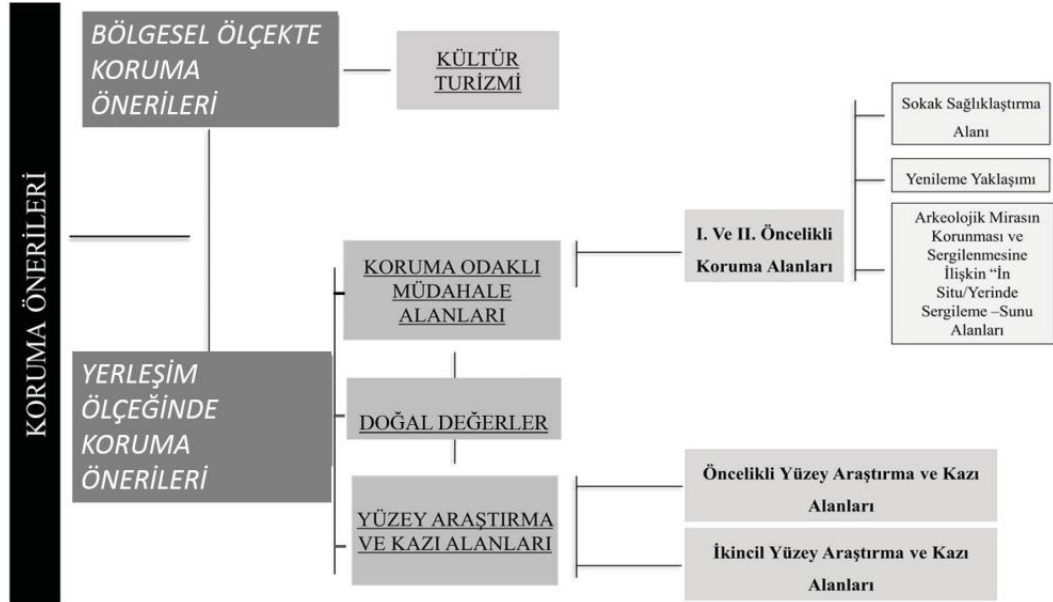
Korunması gereken kentsel alanlarda, kentin kimliğini ve mimari dokusunu korumayı hedefleyen koruma çalışmaları ve ekonomik ve sosyal değişimlere ayak uyduran yenileme çalışmalarının bir arada yönetilmesi ve uygulanması önem arz etmektedir. Kent planlamalarının zaman içerisinde geçirdiği mekânsal ve işlevsel değişim, bütünlük koruma kavramına yönelik yaklaşımlara ilgiyi artırmıştır. Kent koruma ve planlama yaklaşımlarının hayata geçirilmesi, kültürel değerlere olan yansımaları ve toplumun kent ile olan ilişkilerinin değişim süreci birbirleri ile entegre bir şekilde çalışmaktadır. Bu bağlamda yerel olarak koruma yaklaşımları mekâna işlevine ve dokusuna göre değişim gösterebilmektedir.

Özdemir & Şimşek (2021), Kentsel Arkeolojik Sit Alanlarında Koruma Yaklaşımı: Denizli, Hisar (Attouda) Örneği adlı çalışmada, arkeolojik kentsel sit niteliğindeki koruma alanının sahip olduğu kültürel ve doğal değerlerinin belirlenmesi sonucu alan bütünlük koruma yaklaşımı temelinde değerlendirilmiştir. Bu süreçte geçmişin özelliklerini taşıyan değerlerin, bugünü ve geleceği de kapsayacak şekilde ele alınarak arkeolojik alanlar ile mevcut yerleşimin birbirini etkilemeden ancak birbiriyle etkileşimli, bütüncül değerlendirilmesi koruma kararları ve ilkeleri esas alınarak yapılmıştır. Yaşatarak koruma yaklaşımı doğrultusunda kültürel mirasın turizme dâhil olma düşüncesi bu alanların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasının önemine değinilmiştir.

Şekil3.Hisar Yerleşiminin Genel Görünüşü (Şimşek, 2019)

Bu alanlarda yapılacak çalışmaların yaratacağı olumsuzlukların en aza indirgenmesi için koruma ve kullanmaya yönelik projelerin doğru bir planlama ile hayata geçirilmesi gerektiğine değinilmiş hem bölgesel hem de yerleşim ölçeğinde koruma önerilerinde bulunulmuştur. Bu kapsamda geçmişten bugüne ulaşmış, tarihsel süreklilikte değişip dönüşerek şekillenen, Hisar (Attouda) (Şekil3). Kültürel miras alanının tarihî geçmiş ile bugün birlikteliğinin yaşatılması, korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması için bu araştırma ile bütünlük koruma yaklaşımı temelinde ortaya konulan koruma önerilerinin planlama, tasarlama ve uygulama süreçlerine katkı sağlayacağı düşünülmüştür (Şekil4) (Özdemir & Şimşek, 2021).

Şekil4. Hisar (Attouda) Yerleşimi Koruma Önerileri (Şimşek, 2019)

3. Bulgular ve Tartışma

3.1. Kentsel Koruma Alanlarının Yasal Boyutları

Dünyada ilk koruma çalışmaları mimari boyutta ele alınmış ve daha çok dini yapılara yönelik çalışılmıştır. Eski dönemlerde dini yapılar devletlerin güç simgesi olmalarından dolayı korunmaya değer yapılar olarak görülmüş, yok olmamaları için restorasyonlar yapılmıştır. Koruma anlayışı uzun bir süre fiziki boyutta kalmış, mimari ve anıt kapsamından çıkamamıştır.

Fransa'da 1814-1879 yılları arasında Violletle Duc'ün "üslup birliğine varış" düşüncesiyle yaptığı restorasyon çalışmaları korumada atılan ilk adımlar olmuştur. Çağdaş koruma kavramına yakın ilk temeller ise XIX. yüzyılın sonunda Camillo Boito tarafından ortaya konmuştur (Binan, 1999). İtalya'da Giovannonide tarihî yapı restorasyonlarının daha bilimsel ve anıtların çevresindeki doku ile birlikte korunmaları gerektiğini savunmuş ve çağdaş onarımın ilkeleri sayılabilecek kuralları koymuştur. Bu gelişmeler 1931'de Atina'da toplanan tarihî anıtların korunması ile ilgili Mimar ve Teknisyenlerini. Uluslararası Konferansı'nda uzmanlar tarafından tartışılmış ve benimsenmiştir (Ahunbay, 2004).

Eski yapıların korunması ve onarımıyla ilgili ilkeler üzerinde karara varmak ve bunları uluslararası bir temele yerleştirmek amacıyla da Venedik'te 25-31 Mayıs 1964 tarihleri arasında toplanan II. Uluslararası Tarihî Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi "Venedik Tüzüğü" adıyla anılan kararlar almıştır. Tüzükte; korumanın sürekliliğinin sağlanması, anıtların çağdaş yaşam içinde toplumsal amaçlarla kullanılıp değerlendirilmesi ilke olarak kabul edilmiş, onarımda çağdaş teknolojiden yararlanma, çevre düzenleme, arkeolojik sitlerde yapılacak onarımlar konularında açıklamalar getirilmiştir. Bu içeriği ile Venedik tüzüğü tarihî anıt ve çevrelerinin korunmasıyla ilgili çağdaş düşünceleri bir araya getirmektedir (Palalı, 1992).

1969'da Brüksel'de yapılan "Avrupa Konferansı Sorumlu Bakanlar" toplantısında, özellikle Avrupa ülkelerinin koruma politikalarına yaklaşımları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu toplantıda, koruma kavramının, "mimari miras" deyimi ile çevresiyle uyumlu ve kent planlama politikaları ile bütünlük

bir kavram olarak kabulüne karar verilmiştir. Savaş sonrası gerçekleştirilen imar faaliyetlerinin sosyo-ekonomik ihtiyaçların önceliğine de ile yaşam standardı düşük yerleşmelerin oluşmasına neden olduğu belirtilmiştir. Eski merkezlerinde bu gelişmelere paralel olarak nüfus kaybına uğradığı ve işyerlerine ya da düşük gelir gruplarının kullanımına terk edilmesi nedeni ile yok olduğu ifade edilmiştir. Bunu önlemek için “bütünleşik koruma” kavramı ortaya atılmıştır. Bütünleşik korumada tarihî dokunun çevresi ile birlikte güncelliğinin artırılarak korunması beklenmektedir. Bu kavram uyarınca herhangi bir prestij önceliği olmaksızın Avrupa tarihî, peyzajı ve yaşam tarzını yansıtan her türlü doku, mimari miras deyimi içinde değerlendirilmiştir (Eke & Özcan, 1988).

Koruma yaklaşımında bütünleşik koruma kavramı, kentsel yapılar ve çevreleri ile bir alınıp, toplumun siyasi, tarihi, kültürel ve sosyal değerleri ile ilişkilendirilip korumayı hedeflemelidir. Yerel anlamda yerinde çözümler getirilmeli, orada yaşayan toplumu ve kültürel değerlerini yansıtan bir yaklaşım sergilenmelidir. Hiçbir şekilde rant kaygısına, ekonomik getirisine odaklanılmamalı kalıcı ve sürdürülebilir çözümler üretilmelidir.

1975’in Avrupa Mimari Miras Yılı ilan edilmesi ile başlayan kampanya sonunda yayınlanan “Amsterdam Bildirgesi”nde mimari mirasın korunması kentsel ve bölgesel planlamanın hedeflerinden biri olarak belirlenmiştir. Bu bildirgeyle de hedefin bütünleşik koruma olduğu belirtilmiş ve ekonomik, sosyal, yönetsel ve yasal yönleri gözetilen bir koruma modeli olarak tanımlanan bu yaklaşımın gerçekleşmesi için gerek duyulan araçlar tanımlanmaya çalışılmıştır. Geleceğe umutla bakan ve yerel yönetimlerin, merkezi hükümetlerin desteğini, halkın katılımını öngören bütünleşik koruma düşüncesi koruma uygulamaları için gerekli onarım, teknik ve yöntemlerinin, uygulama yapacak ustaların yetiştirilmesini de öngörmektedir (Ahunbay, 2004).

Doğal ve kültürel alanların korunması, yaşatılması, planlanması/tasarlanması, yönetimi vb süreçlerin sürdürülebilirliği için öncelikle bütüncül, uyumlu, detaylı tanımlanabilmiş ve uygulanabilir mevzuatın varlığı, devlet politikasının oluşturulmasına ve hükümetler tarafından ekonomik anlamda tam destek sağlanmasına bağlıdır. Bu nedenle ülkemizde giderek karmaşıklaşan mevzuatın ele alınarak yeniden revize edilmesi, koruma politikalarının (ekolojik politikalar) benimsenmesi ve uygulanması büyük önem taşımaktadır (Gül ve Metin, 2021).

1980 -1981 yılları arasında Avrupa Konseyi, Kentsel Yenileme Kampanyası’na başlamıştır. Bu kampanya, kentsel miras kavramı ışığında kent planlama konusundaki gelişmelerin geniş bir perspektif içinde tartışılmasını amaçlamaktadır (Eke ve Özcan, 1988).

Avrupa Komisyonu (European Commission) tarafından kültür mirasını koruma konusunda, “Raphael Programı” adında yeni bir çalışmaya başlanmıştır. Bu program dört yıllık olup 1997 ve 2000 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Avrupa kültür mirasını korumayı amaçlamaktadır. Koruma kapsamına taşınabilir ve taşınmaz kültür mirasları, arkeolojik ve su altındaki miraslar ve kültürel peyzajlar girmektedir. Daha sonra yedi yıllık bir süreci (2000-2006) kapsayacak “Kültür 2000” programı hazırlanmıştır. Bu program kültürel ve sanatsal alandaki bütün projeleri desteklemektedir. Özel yıllık aktiviteler, çok yıllık aktiviteler ve kültürel faaliyetler olmak üzere üç ayrı kategoride çalışılmaktadır (EC, 2007).

2000 yılında Floransa’da Avrupa Konseyi üyesi devletler tarafından peyzaj korunmasını, yönetimini ve planlamasını geliştirmek ve peyzaj konularında Avrupa iş birliğini düzenlemek amacıyla Avrupa Peyzaj Sözleşmesi imzalanmıştır. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi çok geniş bir tanımlama ile sadece kentsel ölçekte değil hem kırsal hem de kentsel ölçekte sürdürülebilir gelişmenin peyzajı korumak, yönetmek ve planlamaya dayandığını belirtmektedir. Bu nitelikteki bir koruma ile fiziksel yapıda iyileşmenin yanı sıra sosyal refahında sağlanacağı ve yaşam standartlarının yükseleceği ifade edilmektedir (CE, 2006).

Türkiye’de koruma anlayışını Osmanlı imparatorluğu dönemi ve cumhuriyet dönemli olarak 2 kısma ayırabiliriz. Osmanlı imparatorluğu zamanında daha çok taşınır varlıklar üzerinden koruma anlayışı benimsenmiş ve uygulanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu’nda müze kurmakla başlayan ilk koruma hareketinden yaklaşık 20 yıl sonra koruma mevzuatı 1869 yılında ‘I. Asar-ı Atika Nizamnamesi’ olarak hazırlanmıştır. Dolayısı ile, eski eserler mevzuatı taşınmaz eski eserlerden çok, taşınır eski eserlerin korunması amacına yöneliktir. Bu

ilk yasanın getirdiği en önemli sınırlama, yabancı araştırmacıların yapacakları arkeolojik kazıların izne bağlanması ve buluntuların yurtdışına çıkarılmasının yasaklanmasını öngörmüştür. Değişen koşullar çerçevesinde yasa aynı isimler altında 1874, 1884 ve 1906 yıllarında değiştirilerek uygulanmaya devam edilmiştir. 1906 yılında yürürlüğe konan “Asar-ı Atika Nizamnamesi” Cumhuriyet Dönemi’nde de 50 yıl kullanılmıştır. Bu nizamname gerek taşınır gerekse taşınmaz eski eserleri tespit edecek ve tescil edecek kurumları içermemiştir. Bu nedenle 1951 yılına kadar saptama görevini Millî Eğitim Bakanlığı Uzmanları, belgeleme görevini de İstanbul Eski Eserler Encümeni yürütmüştür (Çeçener, 1992).

Özellikle 1950’ler den sonra hızlı kentleşme sonucu yıkıma uğrayan taşınmaz eski eserleri koruma çabaları gündeme gelmiş, imar faaliyetleri sırasında ortaya çıkabilecek imar ve eski eserler sorunlarını çözmek ve korunmalarını denetlemek üzere 02.07.1951 tarihinde 5805 sayılı yasanın yürürlüğe girmesi ile Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) kurulmuştur. Yüksek Kurulun kuruluş amacı, yurt içindeki kültür varlıklarının korunması, bakımında uyulacak ilkeleri, bunlarla ilgili programları saptamak, uygulanmasını izlemek, denetlemek, anıtlarla ilgili her türlü konu ve anlaşmazlıklar üzerinde bilimsel görüş bildirmektir. Kurul beş doğal üye ve üç bakanlık temsilcisi ile bunların seçtiği on üç üyeden oluşmaktadır. Üyelerin tarih, arkeoloji, sanat tarihî, mimarlık, estetik, kent planlaması alanlarından biri ya da birkaçında uzmanlaşmış, bu konuda yapıt yada inceleme ortaya koymuş kişiler arasından seçilmesi yasada öngörülmüştür (Yazgan,1979). Bu kurula verilen geniş yetkilere karşın kararlarını uygulayacak ve denetleyecek bir yardımcı örgütün olmaması, yetersiz ve eskimiş bir eski eser mevzuatı ile çalışma zorunluluğu etkili bir politika geliştirilememesine sebep olmuştur. Bütün bunlara karşın sorumsuz imar çabalarına karşı koyan ve taşınmaz eski eserleri belgelemekle görevlendirilen tek kurum olarak Türkiye’de koruma tarihinin en önemli kuruluşu olmuştur (Akay, 1992).

Günümüzde artan kentleşme, nüfusun artması, sosyal ve kültürel değişimler sonucu. Geçmişten bu yana korunarak gelmiş mimari yapılar, malzeme özellikleri, işçilikleri maalesef korunamamış hatta yok olma seviyesine gelmiştir. Bu yüzden koruma yaklaşımlarına sadece fiziki gözle bakılmamalıdır., geçmişin üzerinde bıraktığı tarihi, kültürel ve sosyal anlamdaki özellikleri de ele alınıp korunmalıdır. Bu sebeple bütünleşik koruma yaklaşımı fikri ortaya çıkmıştır. Kenti kültürel anlamda da kapsayan çevresi ile birlikte taşınır ve taşınmaz varlıklarıyla ele alan bir yaklaşımdır.

1973 tarihli ve 1710 sayılı ‘Eski Eserler Kanunu’ Türkiye’de tarihî çevrenin bütün olarak korunması gerekliliğini öngören ilk yasal düzenlemedir. Getirdiği diğer yaklaşımlarla da Türkiye’de, korumanın gelişmesinde, temel taşları oluşturmuştur. Bu yasa aşağıdaki konuları açıklığa kavuşturmuştur (Madran, 1989):

- Eski eser devlet malıdır.
- Korunması gerekli “eser” kavramında tek yapı ölçeğinin dışına çıkmış, yapıların bir araya gelerek oluşturdukları arazi parçalarının ve sitlerinde koruma konusu olduğu benimsenmiştir.
- Kültür varlıklarının bakım ve onarımından sorumlu kuruluşlar net olarak belirlenmiştir.
- Devletin koruma amacıyla yasaklayıcı görünümünün yansıması, eski eser sahiplerine bazı ayrıcalıklar tanınması ve çeşitli organlarıyla yardım yapması benimsenmiştir.

1710 sayılı Eski Eserler Kanunu, ‘kentsel sit, doğal sit ve anıt ağaç koruma’ kavramlarını getirmiştir. 1710 sayılı kanunun getirdiği bu yeni koruma olayı, GEEAYK’nun bünyesinde de gerekli değişimi zorunlu kılmıştır (Çeçener, 1992).

1710 sayılı yasa, 1983 tarihinde yürürlüğe giren 2863 sayılı KTVK Kanunu’nun uygulamaya konulmasıyla yürürlükten kaldırılmıştır. 2863 Sayılı bu Yasa, korunması gerekli olan taşınır ve taşınmaz kültür ve doğa varlıklarıyla ilgili tanımlamaları yapmak ve etkinliklerini düzenlemek, bunlara ilişkin ilke ve uygulama kararlarını almak ve teşkilat kurmak ve görevlerini tespit etmek amacındadır. Yasa, korunması gerekli taşınmaz kültür ve doğa varlıklarına her türlü inşaa ve fizikî müdahalede bulunmayı yasaklamıştır. Sit kavramı yeniden tanımlanmış, kentsel sit koruma planlamasıyla ilgili

olarak önemli bir adım daha atılmış ve “Koruma Amaçlı İmar Planı” kavramı yeni bir planlama türü olarak kabul edilmiştir (Akay, 1992).

Yüzyılın ilk yarısında müzecilik anlayışıyla korumada ana ilke, geçmiş kültürlerin bıraktığı mirasın olduğu gibi saklanması ve gelecek kuşaklara bozulmadan aktarılmasını sağlamıştır. Bu amaçla, öncelikle eski eserlerin ya da tarihî mirasın tespit ve tescili yapılmış; daha sonra sergilenmek üzere müzelere taşınmıştır (Özyaba, 1999).

Türkiye’de koruma anlayışını benimseyenlerin, topluma tarih bilinci kazandırılması, ulusal benlik yaratmanın bir aracı, çevresel değerleri korumak, kültürel turizm şeklinde dört amaç üzerinde durdukları belirtilmektedir (Tekeli, 1984, s. 22). Koruma, tarih, mimarlık, arkeoloji, turizm gibi pek çok farklı alanın ele aldığı bir konu olmakla birlikte fiziksel devamlılığın sağlanması temel amaç olmaktadır.

Türkiye’de koruma, yasal yaptırımlarla kamu yararına gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır (Gültekin, 2001, 213). Korumanın yeterli olup olmadığının incelenmesi için, koruma konusundaki yasal düzenlemeler ile söz konusu süreç ele alınmalıdır.

Türkiye’de korumaya ilişkin yasal dayanaklar ele alınırken koruma mevzuatını şu şekilde özetleyebiliriz;

a. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (1983/No: 2863)

b. Çevre Kanunu (1983/No: 2872)

c. Avrupa Kültür Antlaşması (1957/No:6993), Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunması (1965/No:563), Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması (1982/No:2658), Avrupa Mimari Mirasının Korunması (1989/No:3534); konularında imzalanan uluslararası sözleşmelerin kabulüne ilişkin Kanun ve Bakanlar Kurulu Kararları, koruma ile doğrudan ilgili kanunlar arasında yer almaktadır (Bademli, 2006, s. 45).

Türkiye’nin Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyine (International Council on Monuments and Sites- ICOMOS) katılması ve 1974 yılında ICOMOS Türkiye Ulusal Komitesi kurulması, 08.02.1973 tarihinde uluslararası çalışmalara katılan ülkenin ortak mimari miraslarına ilgi çekmek; tarihi ve estetik değer taşıyan mimari ve tarihi anıtları saptamak ve bunları korumak için gerekli önlemleri almak; korunan eserlere uygun işlevler sağlamak ve bu çalışmalar için bütçeye gerekli ödenekleri koydurmak gibi görevleri bulunan “Avrupa Konseyi Milli Komitesi” kurulması önemli gelişmeler olarak sıralanmaktadır (Alanyurt, 2009, 9). Bu gibi gelişmeler koruma anlayışının gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Günümüz koruma anlayışında ‘bütüncül koruma’ yaklaşımı sıklıkla gündeme gelmekte, ulusal ve uluslararası ölçekte korumanın temel ilkelerinden biri olmayı sürdürmektedir. Koruma sınırlarının genişletilmesi, yalnızca büyük sanat eserlerini değil, zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsaması ve korunacak binaların çevreleri ile birlikte ele alınması anlayışı ilk olarak, 1964 yılında Venedik’te yapılan; tarihi anıtların korunması ile ilgili mimar ve teknisyenleri II. Uluslararası Kongresinde kabul edilen Venedik Tüzüğü’nde dile getirilmiştir (Ahunbay, 1996, 150).

XX yy. başlarından itibaren kültürel mirasın korunması doğrultusunda kurallar belirleyen uluslararası sözleşmeler, öncelikle tek yapı ölçeğindeki eserlerin korunmasına yönelik yaklaşımlar belirlerken, ilerleyen süreçte bu çerçeve genişletilmiş, koruma olgusuna yapı ve yakın çevresi ile alan ölçeğine giden boyutta, daha kapsamlı ve bütüncül bakılmasının gerekliliği ortaya konmuştur (Kan ve Binan, 2014, 94). 28 Kasım 2011’de Paris’te yapılan 17. ICOMOS Genel Kurulunda kabul edilen; tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması ve yönetimiyle ilgili Valetta İlkeleri’nde “Kültür mirasının korunması ve değerlendirilmesinden sorumlu kuruluşlar becerilerini, araçlarını, eğilimlerini ve çoğu kez planlama sürecindeki rollerini geliştirmelidirler” vurgusu yapılarak; ICOMOS’un Uluslararası Tarihi Kentler ve Köyler Komitesi (CIVVIH), Washington Tüzüğü (1987) ve Nairobi Tavsiyesindeki (1976) yaklaşım ve düşünceleri güncellenmiştir. Yapılan değişiklikler sonucunda, kültür mirası kentsel alanın dar kapsamından çıkarılmaktadır. Konuya bölgesel ölçekten bakılarak; süreklilik ve kimlik gibi somut olmayan değerler, kamusal alanın toplum ilişkilerindeki rolü, bütünleşme ve çevresel etki gibi diğer sosyo-ekonomik etkenler konularında farkındalık yaratılmaktadır (Ahunbay, 2013).

Koruma kavramı hem çok evrensel hem de yerel anlamda çözümler üretilmesi gereken karmaşık bir yapıdır. Kentsel alanların oluşumunda toplumun, çevrenin, sosyo-ekonomik ve kültürel değerlerin etkisinin ne kadar önemli olduğunu zaman içerisinde görülmesine rağmen, koruma yaklaşımı konusunda sürdürülebilir ve kesin bir çözüme ulaşamadığı görülmektedir. Bütüncül koruma yaklaşımı belki de bu sebeplerden ötürü daha da önem arz etmeye başlamıştır.

Bütüncül koruma kavramı dünyada, korumanın temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu kavram özellikle; 2. Dünya savaşı sonrasında ciddi anlamda hasar gören Avrupa kentlerinin yeniden ayağa kaldırılması gerekliliği ile gündeme gelmiştir. Örnek olarak; İtalya- Bologna kentinin savaş sonrası onarım çalışmaları sürecinde kentin var olan kültürel, fiziksel ve sosyal değerleri bir bütün olarak ele alınmıştır. Mimar Pier Luigi Cervellati'nin öncülüğünde yapılan çalışmalarda bir kentin tarihi kimliğinin korunmasının sadece anıt eserler ile mümkün olamayacağı savı ile kent dokusunun sivil mimarlık örnekleri, kamusal alanları ve yaşamsal faaliyetleri ile sürdürülmesi yönünde planlamalar yapılmıştır (Gulli & Talo, 2012, 53-54). Günümüzde Verona Kenti bütüncül korunmuş tarihi bir merkez olarak yaşamaktadır.

3.2.KentselKorumaAlanlarınınUygulamaBoyutları

Tarihi kentlerde ve kentsel alanlarda yapılacak tüm müdahaleler onların soyut ve somut kültür değerlerine saygı göstermeli ve dikkat çekmelidir. Kentsel koruma alanlarında yapılacak her müdahale orada yaşayanların yaşam kalitelerini ve çevrenin niteliğini iyileştirmeyi hedeflemelidir. Kentsel çevrenin ve kültürel değerlerinin iyileştirilmesine olumlu bir etkisi olmayacaksa büyük niteliksel ve niceliksel değişikliklerden kaçınılmalıdır. Tarihi kentler, kentsel alanlar ve çevreleri bir bütün olarak ele alınmalıdır. Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması, kentin ve çevresinin bütün olarak kavranması ve anlaşılması sürecinin bir parçası olmalıdır. Koruma ve yönetim korunacak kentsel miras öğelerinin ve değerlerinin belirlenmesi için yapılacak disiplinler arası ön çalışmalara dayandırılmalıdır. Koruma eylemlerini yönlendirmek için sit ve çevresi hakkında derin bilgi sahibi olunması gerekir. Kentsel koruma planlaması çerçevesinde tarihi kentlerde yaşamış değişik toplulukların kültürel çeşitliliği görülmeli ve değer verilmelidir. Koruma planı tüm kent için hazırlanan ve arkeolojik, tarihi, mimari, teknik, sosyolojik ve ekonomik değerlerin analizini içeren kentsel planlamaya dayanan bir belge olmalıdır. Bir koruma projesi tanımlanmalı bir yönetim planıyla birleştirilmeli ve sürekli izlenmelidir (ICOMOS, 2011).

Kentsel alanların uygulama boyutu geniş kapsamlı, kenti ve çevresini etkilediği gibi kentliyi ve kentin kültürel değerlerini de etkileyen karmaşık bir yapıdır. Uygulama boyutunun sağlikaştırma çalışmaları ile düzenli, temiz ve yaşanabilir bir çevre ortaya çıkarması gibi olumlu yanlarının yanında, uygulama esnasında yaşayan kişilerin evlerinden işyerlerinden çıkarılması gibi ya da işyeri sayılarının artması gibi olumsuz yönleri de ortaya çıkmaktadır.

Kentsel ölçekte, korunması gerekli çevreler için koruma eylemi, önceden kurulmuş olan ve koruma sürecinin her aşamasında dikkate alınması gereken mevcut yapı stokunun, kent bütünündeki gelişme ve değişimlere sürekli olarak uyarlanması yönünde olmalıdır. Bu nedenle herhangi bir planlama sürecinin mevcut yapısal birikimi hem kendi hayat döngüsü için hem de plan kapsamında, gelecekte olası yeni koşullar açısından önemsenmesi gerekmektedir (Lichfield, 1998).

Anayasamızın 56. Maddesinde düzenlenen "*Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir*" biçiminde ifade edilmiş olup mekânsal planlama, uygulama ve yönetim süreçlerinde özellikle plancılar, karar vericiler veya yöneticilerin söylem ve eylem boyutunda tutarlı ve etik olması, doğa koruma (ekoloji) temelinde kamu yararı gözetmesi ve bütüncül bir yaklaşımı sergilemesi gerekmektedir (Bostan & Gül, 2017).

Kentsel alanlardaki korunması gerekli alanlarda mevcut var olan yapı ve çevrenin bölgeye uyumu göz ardı edilmeden planlanmalı ve yeni çalışmalarında bu doğrultuda ilerlemesi önemsenmelidir. Koruma anlayışı temelinde toplumun kentlerde yaratmış oldukları kimlikler kaybedilmemeli, geliştirilmelidir. Her yeni yapılaşmanın korunacak alanlara özgü değerinin tespit edilmesi, sosyal ve ekonomik yönünün belirlenmesi ve toplum içerisinde ortak bir vizyona dönüştürülmesi gerekir.

4. Sonuç ve Öneriler

Korunan alanlarda tarihi süreç içinde, insan ve arazinin birlikteliği ve insanların, en az toprak, doğa ve kültürel kaynaklar kadar konseptin bir parçası olduğu teması etkili olmuştur (Eagles vd., 2002). Böylece gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde koruma çalışmalarında insan ve etkileşimde olduğu çevresi doğrudan sürece dahil olmuştur.

Denizli Hisar (Attouda) örneğinde, yerleşimin koruma geçmişine ilişkin Koruma Kurulu Kararları, imar planları ve raporları incelenmiş, GZFT (SWOT) analizi ile doğal ve kültürel miras değerlerinin korunmasına ve yaşatılmasına yönelik güçlü ve zayıf yönler ile fırsat ve tehditler saptanmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda, geçmişten günümüze ulaşan doğal ve kültürel miras değerlerinden oluşan kentsel arkeolojik sit alanı özelliğindeki Hisar (Attouda) yerleşim dokusu, bütünlüklü koruma yaklaşımı kapsamında ele alınarak, kültürel sürdürülebilirliğin sağlanması için bugün ve geleceğe yönelik koruma önerileri getirilmiştir (Özdemir & Şimşek, 2021).

Bu çalışma ile arkeolojik, mimari ve tarihî öğelerin birlikteliğine dayanan arkeolojik sit alanlarının güncel yaşam ile bütünlüştürülmesi yoluyla kültürel sürekliliğinin devam ettirilmesine yönelik koruma yaklaşımı önerilmiş, araştırma kapsamında birinci derece arkeolojik ve kentsel sit alanı statüsündeki Hisar (Attouda) yerleşimi örneklem alan olarak seçilmiştir (Özdemir & Şimşek, 2021).

Denizli Hisar (Attouda) yerleşimindeki çalışmanın devamlılığı ve uygulanabilirliği açısından yönetim planı oluşturulmalı, belirlenen koruma yaklaşımı fikrinin içerikleri belirlenmeli, görev ve yetkilendirmeler yapılmalı, yerel ve gerekirse ulusal anlamda maddi kaynaklar yaratılmalıdır. Yasaların getirdiği çözümler kadar, uygulama aşamasında olumsuz etki verebilecek sorunlar içinde çözümler üretilmelidir. Koruma yaklaşımı planı yerel anlamda sosyal, kültürel ve ekonomik değerleri ele alarak devam etmelidir.

Korunması gereken kentsel alanlarda koruma-kullanıma yönelik uygulamalar, birbiriyle çatışan iki süreci içermektedir. Kent mekânında yaşanan ekonomik değişime ve bu değişimin sonuçlarına uyum sağlamayı amaçlayan yenileme çabaları ile değişimi ve yenileşmeyi kısıtlayıcı, alanın karakterini ve binaları korumayı hedefleyici koruma uygulamaları, eş zamanlı olarak kent mekânı içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla, kentsel koruma planlaması ve uygulamaları, bir yandan doku içerisindeki sosyal ve ekonomik değişime ayak uydurmanın yollarını ararken, aynı zamanda alanın karakterinin de bozulmasını önleyen değişim ve uyum çabalarının yönetimi de kapsayıcı niteliktedir (Yücel, 2005).

Zaman içerisinde, işlevselliğini yitiren alanların imar koşullarının yeniden belirlenmesi ilk bakışta daha ekonomik olarak görülürken, koruma amaçlı kısıtlamalar, piyasa koşulları içerisinde kâr amaçlı düzenlemeler için imar hareketlerinin doğal döngüsüne bir müdahale olarak görülmektedir. Yıkıma ya da imar koşullarının yeniden belirlenmesine olanak tanınmadığı durumlarda, mevcut işlevlerin yer değiştirmesi söz konusu olacaktır. Bu, alanın fiziksel olarak korunması için olumlu bir sonuçtur, fakat alanın özgün karakteri ve işlevleri açısından zararlı sonuçlar doğuran bir durumdur. Dolayısıyla, değişime yönelik çabalar ekonomik ve işlevsel açıdan bir yeniden yapılanma sürecini ifade etmektedir (Tiesdell vd. 1996).

Kent içerisinde imar hareketleri, doğası gereği altyapı olanaklarına daha kolay erişebilme amacıyla ya mevcut yapılaşmış alanlara yakın ya da onun içinde yer alma eğilimindedir. Fakat bu eğilim, uygulanan büyüme kontrolleri, yükseklik sınırlamaları, yeni gelişme alanlarına doğru yönlendirme ya da engellenemeyen arazi kullanımlarına getirilen diğer kısıtlamalar aracılığıyla denetim altına alınabilir. Koruma alanlarında bu denetimler daha da yoğundur. Bu nedenle, alanın korunmasına yönelik alınacak önlemlerde, kentsel imar baskısının kent bütünü içerisinde yeni alanlara yönlendirilmesi gerekmektedir. Kent bütününde belirlenecek bu yöndeki politikalar ile korunacak alan içerisinde yaşanacak fiziki aykırılıklar önlenmesi olanağı doğacaktır (Baer, 1995).

Kentsel alanlarda koruma yaklaşımının oluşumunda görev ve yetki tanımlamalarının yapılması, koordinasyon ve süreklilik arz eden işlerin belirlenmesi, yetkilendirilecek kurum ve kuruluşların oluşturulması, görev dağılımlarının yapılması ve tabii ki kaynak aktarımı konusunda hükümetin olanaklarının öngörülmesi önem arz edecektir. Koruma yaklaşımı bütüncül ele alınacak olursa, multidisipliner bir mesleki çalışmayı gerektirecektir. Kent plancıları, kentsel tasarımcılar, mimarlar,

peyzaj mimarları, mühendisler, ekonomi uzmanları, ulaşım uzmanları, biyologlar, sosyologlar bir arada çalışmalıdırlar. Korunacak kentsel alanlarda koruma yaklaşımı çalışmalarının başarılı olabilmesi için planlama, tasarım ve uygulama aşamalarının yerel yönetim ve topluluklarında iş birliği yapacağı katılımcı bir yaklaşım ile sürdürülmesi gerekmektedir. Katılımcı yaklaşımlarda bilgi paylaşımı çok önemlidir. Koruma yaklaşımı felsefesinin, yönetim planlarının, hizmet aşamalarının yeterli eğitimlerle desteklenmeli ve süreklilik arz eden bir bilgi paylaşımı içerisinde devam etmelidir.

Polat & Gül'e (2007) göre değişen ve gelişen günümüz koşullarında kent planının ve plancılarının temel amacı; Kentlinin sosyal ve kültürel gereksinimlerini karşılamayı, sağlıklı ve güvenli bir çevre oluşturmayı, yaşam kalitesini artırmayı hedeflemek ve bu amaçla başta doğal, ekonomik, demografik, toplumsal, kültürel, tarihsel, fiziksel vb. özellikleri dikkate alarak kentsel alanların sektörel bazda kullanımı, koruma, kısıtlama kararlarını, örgütlenme, tasarım, planlama, uygulama ve yönetim ilkelerini ortaya koymaktır. Geleceğe yönelik kentsel yenileme çalışmalarında, rant ortamı ve fırsatı yaratmadan, sürdürülebilir gelişme hedefi doğrultusunda kent bütünü ile ilişkilendirilmesi, kamu yararının gözetilmesi, ekolojik, sosyal kültürel ve ekonomik boyutta kentsel yaşam kalitesini arttırması bağlamında söylem ve eylemsel boyutta uygulamaya konulması ile amacına ulaşabilecektir.

Koruma anlayışı sadece yasal düzenlemelerle, strateji geliştirmek ve yönetim oluşturmakla çözebileceğimiz bir sistem değildir. Bunu destekleyici toplumu bilgilendiren, eğiten ve geliştiren sosyal çalışmaların mutlaka etkin olması da gerekmektedir. Ülkemizin doğal, tarihi ve kültürel açıdan çok zengin olması bizim yerelde yerinde çözümlerimizin devletin oluşturduğu kanunlar ve toplum bilinçlendirme çalışmaları ile desteklenmelidir.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Makalede ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Çalışmada etik kurul izni gerekmemiştir. Bu çalışmada, "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması gerekli tüm kurallara uyulmuştur.

Yazar Katkısı ve Çıkar Çatışması Beyan Bilgisi

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Ahunbay, Z. (1996). Tarihi çevre koruma ve restorasyon. İstanbul Yapı Endüstri Merkezi.
- Ahunbay, Z. (2004). Tarihi çevre koruma ve restorasyon, Yapı Yayın:28, İstanbul.
- Ahunbay, Z. (2013). Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması ve yönetimiyle ilgili.
- Akay, Z. (1992). 21. Dünya şehircilik kolokiyumu, Peyzaj Mimarlığı Dergisi, Peyzaj Mimarlığı Odası İstanbul Bölge Şubesi Yayını, İstanbul.
- Alanyurt, U. (2009). Türkiye'de koruma ve onarım üzerine analiz", Masrop, 4.
- Altındağ Belediyesi. (2011). Altındağ Belediyesi Başkanlığı İmar ve Şehircilik Müdürlüğü. [Dutlu ve Sarıkadı Sokak eski ve yeni durum fotoğrafları]. Altındağ Belediye Başkanlığı İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Ankara.
- Bademli, R. R. (2006). Doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Baer, W. C. (1995). When old buildings ripen for historic preservation, *Journal of the American Planning Association*, Winter 95, V. 61, Issue 1, p82.
- Binan, C. (1999). Mimari koruma alanında Venedik Tüzüğü'nden günümüze düşünsel gelişmenin uluslararası evrim süreci, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, Yayın No:489, 6-108, İstanbul.
- Bostan, Ç. ve Gül, A. (2017). Mekânsal planlamada sürdürülebilir kalkınma /gelişme paradoksu. Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye'de Mekânsal ve Bölgesel Dönüşümler Kitabı (Editör;

Kadir Temurçin, Murat Dulupçu, Süleyman Demirel Üniversitesi yayınları) ISBN: 978-605-9454-04-9, s.63-78 Isparta.

- Cesur, B. ve Gül, A. (2017). Ülkemizde kentsel dönüşüm uygulamalarında karşılaşılan sorunlar ve irdeme. Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye'de mekânsal ve bölgesel dönüşümler kitabı (Editör; Kadir Temurçin, Murat Dulupçu, Süleyman Demirel Üniversitesi yayınları) ISBN: 978-605-9454-04-9, s.227-242 Isparta.
- CE. (2006). Türkiye Antlaşması, Avrupa Konseyi (Council of Europe), <http://www.avrupakonseyi.org.tr/tur/antlasma>, (Erişim Tarihi:25.01.2007).
- Çeçener, B. (1992). Ülkemizde taşınmaz kültür ve doğa varlıklarını koruma olayı ve bu konuda bazı eleştirel görüşler, *Ege Mimarlık Dergisi*, Sayı:2, 47, İzmir.
- Çelik, E. ve Türk, A. (2021). Kentsel koruma politikaları kapsamında Isparta Tarihi Kent Merkezi kimliğinin sürdürülebilirliği. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (27), 676-685.
- Dağıstan Özdemir, M. Z. (2005). Türkiye'de kültürel mirasın korunmasına kısa bir bakış, *Planlama Dergisi*, Sayı: 1, 20-25.
- Eagles, Paul F. J., McCool, Stephen, And Haynes, F. ve Christopher, D.A. (2002). Sustainable tourism in protected areas: Guidelines for Planning and Management. IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, UK. xv + 183pp.
- EC. (2007). Culture, European Commission, <http://www.ec.europa.eu/culture/eac/culture2007/historique/historic>, (Erişim:10.02.2007).
- Eke, F. ve Özcan, Ü. (1988). Tarihî dokunun korunması ve uluslararası deneyimler, *Mimarlık Dergisi*, Sayı:2, 34-35, Ankara.
- Gezer A. & Gül A. (2009). Kent ormancılığı-kavramsal-teknik ve kültürel boyutu. SDU Orman Fakültesi, Kitap Yayın No 86. Isparta.
- Gül, A. & Türker, H.B. (2014). Farkındalık ve bilinçlenme süreçleri kapsamında, doğa koruma-etik ilişkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi II. Uluslararası Davraz Kongresi Küresel Sorunlar ve Çözüm Arayışları. Bildiriler Kitabı, 1745-1778. ISBN: 978-9944-452-82-3.
- Gül, A. & Kurdoğlu, O. (2021). Discourse and action dimension of nature conservation philosophy. Atila Gül and Mert Çakır (Eds.). Architectural Sciences and Protection & Conservation & Preservation. (Mimarlık Bilimleri ve Koruma), 2021, Volume 1, 221-280. ISBN: 978-625-8061-45-1. Iksad Publications. <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2021/12/ARCHITECTURAL-SCIENCES-AND-PROTECTION-CONSERVATION-PRESERVATION.pdf>
- Gül, A. & Metin, A. E. (2021). Legal and administrative current situation and problems of protected areas. Atila Gül and Mert Çakır (Eds.). Architectural Sciences and Protection & Conservation & Preservation. (Mimarlık Bilimleri ve Koruma), 2021, Volume 1, 1-62. ISBN: 978-625-8061-45-1. Iksad Publications. <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2021/12/ARCHITECTURAL-SCIENCES-AND-PROTECTION-CONSERVATION-PRESERVATION.pdf>
- Gulli, L. & Talo, F. (2012). Cinquant'annidi Esperienze Nella Gestione Dei Centri Storici In Un Valetta İlkeleri. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0592931001536912260.pdf.
- Gültekin, N. T. (2001). Türkiye'de taşınmaz kültür varlıklarını koruma sürecinde yaşanan açmazlar, Türkiye'de risk altındaki doğal ve kültürel miras (Ed. H. Sezgin), TAÇ Vakfı Yayınları: 213-218, İstanbul.
- ICOMOS. (2011). Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması ve yönetimiyle ilgili Valetta İlkeleri. Erişim Adresi (28.11.2011): <http://www.icolsparta> Belediyesi. (2019). Isparta İlk İmar Planı. Isparta.
- Isparta Belediyesi. (2019). Erişim Tarihi: 28.11.2011: Erişim Adresi: <https://www.isparta.bel.tr/>

- James Marston Fitch, (1990). Historic preservation: Curatorial Management of the Built World, University of Virginia Press, Charlottesville.
- Kan, T. & Binan, D. (2014). İstanbul Süleymaniye külliyesi örneğinde külliyeler için bir yönetim modeli önerisi. *Tasarım Kuram*, 10(17), s.94.
- Keleş, R. (2002). Kentleşme politikası, İmge Kitabevi, Ankara, s.89.
- Keleş, E., Gül, A., Eraslan, Ş., Uzun Ö.F. & Türker, H.B. (2017). Kent imar planları ve kentsel tasarımda yaşanan mevcut sorunlar ve irdelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye'de Mekansal ve Bölgesel Dönüşümler Kitabı (Editör; Kadir Temurçin, Murat Dulupçu, Süleyman Demirel Üniversitesi yayınları) ISBN: 978-605-9454-04-9, s.277-288 Isparta.
- Akkoyunlu, K. (2007). Sürdürülebilir kent, kent ve politika: Antik Kentten Dünya Kentine, Der: Ayşegül Mengi, Ankara, İmge Yayınevi, 2007, s.11-26.
- Kong, L. L. (2000). Value conflicts, identity construction, and urban change. In Le Gates, R. & Stout, F. (Eds.), (p.354-365). *The City Reader*, London.
- Kroft, K. (1996). Urban tissue and the character of towns. *Urban Design International*, 1(3), 247-263.
- Kurtar, C. ve Somuncu, M. (2013). Kentsel kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği: Ankara Hamamönü örneği, *Ankara Araştırmaları Dergisi* 2013, 1(2), 35-47. Ankara.
- Lichfield, N. (1998). *Economics in urban conservation*, 361pp, Cambridge University Press, England.
- Madran, E. (1989). Son yirmi yılda koruma yasaları tarihî kentlerde planlama/düzenleme sorunları, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, Ankara.
- Özdemir Dağıstan, M. Z. (2005). Türkiye’de kültürel mirasın korunmasına kısa bir bakış. *TMMOB Planlama Dergisi*, 1, 20-25.
- Özdemir, A. ve Şimşek, İ. (2021). Kentsel arkeolojik sit alanlarında koruma yaklaşımı: Denizli, Hisar (Attouda) örneği, Denizli, *Art-Sanat*, 15(2021): 229–248.
- Özyaba, M. (1999). Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik- Mimarlık Fakültesi, Ders Notları No:54, 424-467, Trabzon.
- Palalı, E. (1992). Neyi korumak isteriz? Peyzaj Mimarlığı Dergisi, Peyzaj Mimarlığı Odası İstanbulBölgeŞubesi Yayını, İstanbul.
- Paul, D. (2004). World cities as hegemonic projects: the politics of global imagineering Montreal. *Political Geography*, 23, 571– 596.
- Pickett, S. T. A., Cadenasso, M. L., Grove, J. M., Nilon, C. H., Pouyat, R.V., Zipperer, W.C. (2001). Urban ecological systems: linking terrestrial ecological, physical, and socioeconomic components of metropolitan areas. *Ann Rev Ecol Syst* 2001; 32:127–57.
- Polat, E. ve Gül, A. (2007). Kentsel planlamadaki statik anlayışa bir alternatif çözüm: kentselstratejik yönetim planlama ve yönetim yaklaşımı. 31. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası, 7-9 Kasım 2007, Ankara, 435-452.
- Şimşek, İ. (2019). Kentsel Arkeolojik Sit Alanlarında Koruma-Canlandırma Önerileri: Hisar (Attouda) Örneği.” Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi.
- Tekeli, İ. (1984). Koruma üstüne düşünceler, sanat olayı.
- Tekeli, İ. (1998). Bir modernleşme projesi olarak Türkiye’de kent planlaması. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba (Ed.) Türkiye’de modernleşme ve ulusal kimlik içinde (s.155-172). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tiesdell, S., Öç, T. ve Heath, T. (1996). Revitalizing historic urban quarters, Butterworth-architecture, 234p. Boston, USA.

- Yazgan, M. E. (1979). Safranbolu kenti ve yakın çevresi peyzajının korunması ve geliştirilmesi üzerinde bir araştırma, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Doktora Tezi (basılmamış), Ankara.
- Yücel, C. (2005). Korunacak kentsel alanların planlanmasında güncel yaklaşımlar. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 18 Yıl: 2005/1, 223-235.

Examination of Legal and Implementation Dimensions of Cultural Protection Areas in Urban Areas; Denizli City Example

Summary

20th-century Recent developments, rapid urbanization, unplanned increase in the population, different types of pollution, forest fires, negative effects on the environment, and the increase in uncontrolled migration have led to the emergence of new conservation approaches on the areas to be protected in cities. The existence of different protected areas in urban areas (historical sites, urban sites, streets, archaeological sites, and national parks) creates diversity in terms of both spatial and functional aspects. In urban areas that need to be protected, It is important to manage and implement together Conservation studies aiming to preserve the identity and architectural texture of the city and renovation works that keep up with economic and social changes. It talks about an integrated and sustainable concept idea consisting of products designed with target-oriented, from local users to a product rather than a universal phenomenon. The concept of integrated protection in the conservation approach should aim to be associated with the political, historical, cultural, and social values of the society and to protect it with urban structures and their environments.

Local solutions should be provided. An approach that reflects the social and cultural values of living there should be exhibited. In no way should it focus on concern for purpose, on the economy. Sustainable solutions must be produced.

Conservation approaches need to have a legal basis and full economic support from governments. Therefore, locally, management, duties, and responsibilities should be determined and actions should be taken within a certain plan.

The first conservation works in the world were handled in the architectural dimension. Mostly focused on religious structures.

In ancient times, religious buildings were seen as structures worth protecting because they were the power symbol of the states, and restorations were made to prevent them from disappearing.

In today's conservation approach, the 'holistic protection' approach is frequently on the agenda. It is one of the basic principles of national and international protection.

The concept of expanding the boundaries of protection, including not only great works of art but also simpler works that gained cultural meaning over time, and the understanding of the buildings to be protected together with their surroundings, was first introduced in Venice in 1964; Architects and technicians related to the protection of historical monuments II. Expressed in the Venice Charter adopted at the International Congress.

The concept of protection is a complex structure that requires solutions both in a very universal and local sense. Although we have seen over time how important the impact of society, environment, socioeconomic and cultural values in the formation of urban areas is, it is seen that a sustainable and definitive solution has not been reached on the conservation approach. Perhaps for these reasons, the holistic conservation approach has become even more important.

The existing structure and environment in the areas that need to be protected in urban areas should be planned without ignoring the harmony of the region and should be paid attention to the progress in this direction in new works. The identities created by the society in the cities based on the understanding of protection should not be lost but should be developed. It is necessary to determine the value specific to the areas to be protected, to determine the social and economic aspects of each new construction, and to transform it into a common vision within the society.

Within the scope of this study, the legal dimensions of cultural protection areas in urban areas from the past to the present were examined, and the developments created by the cultural protection approaches in the Denizli Hisar settlement area in terms of practice, the problems, and solution proposals were mentioned. In addition, the effects of current approaches in terms of urban planning

and protection on urban identity have been examined, and new protection policies have been developed by looking at their qualitative and quantitative features. In the case of Denizli Hisar (Attouda), with the SWOT analysis, the decisions of the conservation board, development plans, and reports regarding the conservation history of the settlement were examined, and strengths and weaknesses, opportunities, and threats were determined. In line with this information, the urban archaeological site Hisar (Attouda) settlement, which consists of natural and cultural heritage values from the past to the present, was handled within the scope of an integrated conservation approach, and conservation proposals for today and the future were made to ensure cultural sustainability.

Determination of duties and authorities, determination of coordination and continuous studies, the establishment of institutions and organizations to be authorized, distribution of duties, and, of course, the possibilities of the State for resource transfer are important in the formation of the understanding of conservation in cities. If the conservation approach is considered holistically, it will require a multidisciplinary professional study. Urban planners, urban designers, architects, landscape architects, engineers, economists, transportation experts, biologists, and sociologists should work together. For the conservation approach studies to be successful in the urban areas to be protected, the planning, design, and implementation stages should be continued with a participatory approach in which the local administration and communities will cooperate. Knowledge sharing is very important in participatory approaches. The philosophy of the protection approach, management plans, and service stages should be supported by adequate training and should continue in continuous information sharing.

The concept of protection is not a system that can be solved only by legal regulations, developing strategies, and creating management. Social studies that support this, inform, educate and develop society must be effective. The fact that our country is very rich in terms of natural, historical, and cultural aspects should be supported by our local solutions, laws created by the state, and public awareness activities.